

Anna Galimska

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Wydział Zarządzania, Katedra
Rachunkowości
anna.galimska1989@gmail.com

SPRAWOZDAWCZOŚĆ SPOŁECZNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW WYDOBYWAJĄCYCH GAZ ŁUPKOWY W POLSCE I STANACH ZJEDNOCZONYCH

Streszczenie: Celem niniejszego artykułu jest ukazanie zakresu oraz sposobu raportowania społecznej odpowiedzialności biznesu (*corporate social responsibility* – CSR1) przez przedsiębiorstwa zajmujące się poszukiwaniem i wydobywaniem gazu łupkowego. Autor jako metodę badawczą obrał analizę opisową oraz analizę porównawczą, zestawiając ze sobą treść zintegrowanych sprawozdań publikowanych przez producentów niekonwencjonalnych węglowodorów (gaz łupkowy ang. shale gas) prowadzących działalność w Polsce oraz Stanach Zjednoczonych.

Współczesny świat zmieniający się pod wpływem globalizacji, ciągła intensyfikacja oczekiwań ze strony interesariuszy zmusza przedsiębiorstwa do sporządzania sprawozdań obejmujących wyniki działalności gospodarczej w szerszym zakresie niż do tej pory oferowała to rachunkowość. Rozważania zawarte w artykule ukazują, że raportowanie kwestii CSR, wśród przedsiębiorstw posiadających koncesje na wydobywanie gazu łupkowego w Polsce, nie wzbudza takiego zainteresowania, jak w USA. Co więcej, sprawozdania polskich przedsiębiorstw społecznie odpowiedzialnych są często niepełne i brak im atrybutu porównywalności ze względu na rozbieżność wykorzystywanych rekomendacji.

Słowa kluczowe: zintegrowane sprawozdanie, gaz łupkowy, raport CSR.

Klasyfikacja JEL: F64, M48, Q35.

¹ Pomimo pewnych rozbieżności znaczeniowych pomiędzy społeczną odpowiedzialnością biznesu oraz społeczną odpowiedzialnością przedsiębiorstw dla celów niniejszego artykułu autor przyjmuje, że są to terminy tożsame i stosuje je wymiennie.

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY REPORTING AMONG SHALE GAS PRODUCERS IN POLAND AND THE USA

Abstract: The aim of this article is to show the scope and methods for reporting Corporate Social Responsibility (CSR) by enterprises engaged in the exploration and extraction of shale gas. The research methods adopted by the author include descriptive analysis and comparative analysis, comparing the content of integrated reports published by the manufacturers of unconventional hydrocarbons (shale gas) operating in Poland and the United States.

The modern world is affected by globalization as well as the constantly increasing expectations of stakeholders forcing companies to produce reports which cover the results of economic activity more extensively than the previously offered accounting reports. This paper shows that the issue of CSR reporting among the companies holding licenses for shale gas exploration in Poland does not arouse as much interest as it does in the US. Moreover, CSR reporting by Polish companies is often inadequate and lacks comparability by reason of adhering to different guidelines.

Keywords: integrated statements, shale gas, CSR report.

Wstęp

Przez wiele lat przedsiębiorstwa branży wydobywczej działające zarówno na terenie Stanów Zjednoczonych, jak i w Polsce funkcjonowały, wcielając w życie słowa jednego z najwybitniejszych ekonomistów ostatnich lat, Milтона Friedmana. Fraza: *the business of business is business* stała się wyznacznikiem i odzwierciedleniem rzeczywistego celu aktywności gospodarczej. Ten sposób postrzegania warunkował utożsamianie odpowiedzialności biznesu z użytkowaniem zasobów i angażowaniem się w działania prowadzące do permanentnego zwiększania zysku dopóty, dopóki jest to zgodne z „zasadami gry”² [Friedman 1970]. Jednakże w obliczu globalizacji i wzrastającej konkurencyjności na rynku mamy do czynienia z sytuacją, w której działanie jedynie w obrębie generowania pozytywnego wyniku finansowego, zgodnie z wymogami legislacyjnymi, staje się niewystarczające³. Obecnie raportowanie przez przedsiębiorstwa danych niefinansowych z zakresu *corporate social*

² Milton Friedman postrzegał wspomniane „zasady gry” (*rules of game*) głównie w kontekście uregulowań prawnych.

³ Przedstawiona na początku lat 90. XX w., w formie piramidy, czworaka natura społecznej odpowiedzialności biznesu pod względem ekonomicznym, prawnym i etycznym odzwierciedlała punkt widzenia Friedmana. Jednakże Archie B. Carroll [1991] na samym szczy-

responsibility zapewnia nie tylko istotny wzrost transparentności działań, ale również stało się elementem przewagi konkurencyjnej.

Rozważania zawarte w niniejszym artykule stanowią charakterystykę podejścia do koncepcji CSR zarówno przedsiębiorstw wydobywających gaz łupkowy w Polsce, jak i w USA. Bieżąca sytuacja geopolityczna sprawia, że dystrybucja gazu łupkowego staje się dla Polski szansą na uzyskanie niezależności oraz stabilności energetycznej⁴. Istotną kwestią jest więc przejrzystość raportów przedsiębiorstw wydobywczych w obrębie danych finansowych, a z uwagi na niedawne zmiany w dyrektywach Unii Europejskiej ws. rachunkowości⁵ – w szczególności w zakresie informacji niefinansowych.

Celem artykułu jest zobrazowanie zakresu oraz sposobu, w jaki przedsiębiorstwa pozyskujące gaz łupkowy w Polsce oraz Stanach Zjednoczonych raportują kwestie społecznej odpowiedzialności biznesu.

Tak sformułowany cel wymaga przyjęcia adekwatnych metod badawczych obejmujących analizę opisową oraz analizę porównawczą. Publikacja zawiera również elementy wnioskowania dedukcyjnego.

1. Istota koncepcji przedsiębiorstw społecznie odpowiedzialnych w kontekście pozyskiwania gazu łupkowego

Społeczną odpowiedzialność biznesu winno się postrzegać jako pomysł złożony, a zarazem dynamiczny, nieustannie ewoluujący w kierunku zmieniających się norm oraz oczekiwań społecznych [Boulouta i Pitelis 2013]. Jest to niejako efekt interakcji, z jakimi mamy do czynienia w przestrzeni gospodarczej, które zachodzą pomiędzy przedsiębiorstwami a ich ekonomicznym, środowiskowym i społecznym otoczeniem.

Początki koncepcji CSR w środowisku akademickim nie były łatwe. Po wspomnianej krytyce założeń ze strony Milтона Friedmana pojawiły się głosy jakoby społeczna odpowiedzialność biznesu była jedynie czysto technicznym zamysłem w opisie działań korporacyjnych, a w związku z tym – normatywnym obrazem odpowiedzialności przedsiębiorstw względem otoczenia [Marens 2004]. Jednak pomimo braku powszechnie przyjętej definicji CSR jest używane w bardzo szerokim zakresie. Wybrane określenia terminu *corporate*

cie wyodrębnił dodatkowo odpowiedzialność filantropijną, co w znaczący sposób zmieniło postrzeganie idei CSR.

⁴ Zasadne jest postrzeganie wydobywania gazu łupkowego w Polsce za branżę strategiczną, a nie przedsiębiorstwa – za jednostki dobra publicznego.

⁵ Dyrektywa 2013/34/UE.

social responsibility w zależności od horyzontu znaczeniowego i funkcjonalnego przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Definicje społecznej odpowiedzialności biznesu w zależności od wymiaru znaczeniowego

Wymiar znaczenia CSR	Definicja pojęcia społecznej odpowiedzialności biznesu
Polityczny	Przedsiębiorstwa powinny przyczyniać się do rozwoju i należytej pracy globalnego rządu. [Scherer i Palazzo 2008]
Makroekonomiczny	CSR winno być rozumiane jako ciągle zaangażowanie przedsiębiorstw do postępowania w sposób etyczny i przyczynianie się do ekonomicznego rozwoju poprzez zwiększanie jakości życia pracowników i ich rodzin, w takim stopniu jak i lokalnej społeczności oraz społeczeństwa jako całości. [Holme i Watts 2000]
Instrumentalny	Celem CSR na poziomie makroekonomicznym powinno być tworzenie wyższych i wyższych standardów życia poprzez zabezpieczenie zyskowności przedsiębiorstwa dla ludzi wewnątrz i na zewnątrz podmiotu gospodarczego. [Hopkins 2003]
Strategiczny	CSR to dobrowolne działania przedsiębiorstwa uwzględniającego podstawowe prawne wymogi pod adresem zarówno własnego, konkurencyjnego interesu jak i interesu szerszej społeczności [Business Innovation and Skills 2008].

Źródło: Na podstawie [Boulouta 2013].

Przytoczone w niniejszym artykule sposoby postrzegania terminu CSR nawiązują do przyjmowania na siebie przez przedsiębiorstwa odpowiedzialności, która wykracza poza działania na rzecz osiągania zysku. Jest to uwarunkowane celem poprawy niektórych społecznych zadań, jak zrównoważony rozwój ekonomiczny, jakość życia oraz wzrost narodowych standardów [Boulouta 2013].

Z podejmowaniem działań w zakresie wdrażania założeń koncepcji CSR można obecnie spotkać się również na szczeblu rządowym. Władze, chcąc wyegzekwować określony rodzaj aktywności wśród jednostek gospodarczych, mają do dyspozycji następujące instrumenty:

- o charakterze prawnym, np. ustawy, dyrektywy – w odniesieniu do społecznej odpowiedzialności mają one raczej charakter rekomendacji niż nakazu;
- finansowe, np. subsydia, odszkodowania, kary – są to instrumenty stosunkowo słabe, stanowiące jedynie bodziec mogący wpływać na zachowanie podmiotów na rynku;
- o charakterze informacyjnym, np. sponsorowane przez rząd kampanie, wskazówki, szkolenia – głównie mają na celu kształtowanie opinii i ukazywanie konsekwencji określonych działań gospodarczych;

- o charakterze partnerstwa, np. partnerstwo publiczno-prywatne, forum interesariuszy;
- hybrydowe, np. platformy CSR – stanowią kombinację dwóch lub większej liczby instrumentów wspomnianych powyżej [Steurer 2010].

Chociaż inicjatywy na rzecz szerzenia zrównoważonego rozwoju i przyjmowania odpowiedzialności społecznej przez przedsiębiorstwa mają zasięg globalny, nie sposób pominąć faktu, że jest to kwestia szczególnie istotna wśród jednostek dokonujących bezpośrednich działań wpływających na degradację środowiska. Statystyki międzynarodowe pokazują, że w ciągu ostatnich 15 lat prym pod względem emisji szkodliwych gazów ze spalania paliw kopalnianych wiodą Stany Zjednoczone⁶ [GUS 2013]. Stało się to zaczątkiem inwestowania w poszukiwanie i wydobywanie niekonwencjonalnych węglowodorów, które pozwoliłyby na obniżenie poziomu szkodliwości amerykańskiego przemysłu wydobywczego. Obecnie mamy do czynienia z intensyfikacją pozyskiwania gazu z łupków, które już w 2012 r. stanowiło 40% ogólnej produkcji gazu ziemnego w USA⁷ [Annual Energy Outlook 2014]. Co więcej, długookresowa strategia *sustainable development* została uwzględniona przez Amerykańską Agencję Gospodarki i Biznesu⁸, a same przedsiębiorstwa pozyskujące gaz łupkowy w USA mają obowiązek stosowania się do regulacji EPA⁹ oraz Clean Air Act¹⁰ i Clean Water Act¹¹.

Ze względu na sprzyjające uwarunkowania zarówno społeczno-polityczne, jak i geologiczne potencjalnym obszarem efektywnej eksploatacji złóż węglowodorów niekonwencjonalnych, w tym przede wszystkim gazu łupkowego, stała się Polska [Wyciszkievicz 2011]. Jednakże wytyczne czy też wskazówki rozwoju tego rodzaju działań w kontekście społecznej odpowiedzialności

⁶ Jedynym państwem, które w 2013 r. wyemitowało więcej szkodliwych gazów spalania paliw kopalnianych niż USA były Chiny. Natomiast Polska w analizowanym roku dostarczyła do atmosfery 304,6 mln ton gazu, co stanowiło 5,67% poziomu osiągniętego przez Stany Zjednoczone.

⁷ Według szacunków Amerykańskiego Departamentu ds. Energii do 2040 roku odsetek ten osiągnie poziom 53%.

⁸ Dokładne wytyczne Bureau of Economic and Business Affairs dostępne są pod adresem <http://www.state.gov/e/eb/eppd/csr/>.

⁹ US Environment Protection Agency (EPA) jest federalną agencją działającą w Stanach Zjednoczonych na rzecz ochrony środowiska.

¹⁰ CAA 42 U.S.C. § 7401 et seq. (1970) stanowi ogólny akt prawa federalnego regulujący poziom emisji do atmosfery gazów zarówno ze źródeł stacjonarnych, jak i mobilnych. Dokument był nowelizowany dwukrotnie w 1977 r. oraz w 1990 r.

¹¹ CWA 33 U.S.C. § 1251 et seq. (1972) zakłada podstawową strukturę regulującą proces wypuszczania zanieczyszczeń do wód Stanów Zjednoczonych oraz kontrolującą standardy jakości wód powierzchniowych.

biznesu nie zostały szczegółowo wyodrębnione w polskich uregulowaniach prawnych. Obraz ogólnie sformułowanych założeń strategicznych w aspekcie zrównoważonego rozwoju można natomiast odnaleźć w krajowym programie reform „Europa 2020”¹².

2. Sprawozdawczość jako element doskonalenia praktyk CSR na przykładzie przedsiębiorstw wydobywających gaz łupkowy w Polsce i USA

Punktem wyjścia do rozważań na temat istoty tworzenia sprawozdań zintegrowanych, zawierających nie tylko precyzyjne dane finansowe, ale również dane niefinansowe pozwalające spojrzeć na przedsiębiorstwo w szerszej perspektywie, może być celne spostrzeżenie M.J. Milne’a i R. Greya: „puszka Pandory została otwarta i nie jest już możliwe do obronienia stwierdzenie, że istnieje jakiś abstrakcyjny podział między ekonomicznymi (finansowymi) a społecznymi i środowiskowymi aspektami funkcjonowania przedsiębiorstwa – fakt, że są one nierozdzielnie ze sobą związane jest przynajmniej szeroko akceptowany”.

Nieuniknione wydaje się zatem sporządzanie przez jednostki gospodarcze (szczególnie te prowadzące działania w strategicznych sektorach gospodarczych) sprawozdań z aktywności w aspekcie społecznej odpowiedzialności, zawierających nie tylko wynik finansowy, ale również wynik społeczny oraz środowiskowy. J. Samelak ukierunkowuje, wskazując, że fundamentalnym krokiem, który w tej kwestii musi być zrobiony, jest rozwój takich rachunków, jak:

- rachunek kosztów/strat ekologicznych,
- rachunek gospodarowania czynnikami produkcji,
- rachunek ekonomicznych skutków jakości [Samelak 2013].

Sprawozdanie jednostki, które zawiera zarówno dane finansowe, jak i pozafinansowe wskaźniki, winno w pierwszej kolejności ukazywać wewnętrzną integrację oraz spójność założeń strategii wzrostu wartości przedsiębiorstwa oraz wpływu sposobu funkcjonowania na otoczenie [Anioł 2013]. Stąd też zależność pomiędzy rachunkowością jako systemem informacyjnym zarówno

¹² Program „Europa 2020” spełnia, zdaniem autora niniejszego artykułu, funkcję informacyjnego instrumentu odpowiedzialności. Ponadto przybiera raczej wydźwięk normatywny niż obraz konkretnie obranej strategii. „Europa 2020” została opracowana przez Komisję Europejską do osiągnięcia w ciągu najbliższej dekady pięciu celów: w zakresie zatrudnienia, innowacji, edukacji, włączenia społecznego oraz zmian klimatu/energii.

o charakterze retrospektywnym, jak i prospektywnym, który umożliwia opracowanie, według potrzeb, własnego algorytmu oceny wyniku finansowego [Włodkowski 2012], a modelem CSR jest niebywale silna. Natomiast wyznacznikiem właściwego postrzegania znaczenia raportu społecznej odpowiedzialności mogą być słowa A. Kameli-Sowińskiej podkreślające, że informacja jest tym elementem, który może wynieść korporację na wyżyny światowego biznesu, ale i tym, który może ją zniszczyć [Kamela-Sowińska 2005].

Wśród atrybutów sprawozdania finansowego rozumianego w kategoriach UoR¹³ na czoło wysuwa się użyteczność zawartych danych oraz ich wiarygodność. Zaś tym, co dodatkowo wnosi integracja raportu rocznego z aspektami społecznej odpowiedzialności, jest wysoki poziom przejrzystości działań i możliwość oceny poziomu realizacji misji podmiotu gospodarczego. W celu zwiększenia wspomnianej transparentności i dotarcia do szerokiej rzeszy odbiorców przedsiębiorstwa coraz częściej podejmują decyzję o zamieszczeniu zintegrowanych raportów w ogólnodostępnej bazie GRI (Global Reporting Initiative)¹⁴.

System gromadzenia informacji na temat zintegrowanych raportów finansowych stał się podstawą dokonanej w niniejszym artykule analizy raportów spółek zajmujących się wydobywaniem gazu łupkowego zarówno w Polsce, jak i na terenie USA.

Ministerstwo Środowiska¹⁵ wydało łącznie 72 koncesje dotyczące gazu łupkowego¹⁶. Pozwolenia są w posiadaniu 16 spółek z czego jedynie 5 to podmioty krajowe¹⁷. Pozostałą część, która uzyskała uprawnienia do

¹³ Dz.U. 1994, nr 121, poz. 591, Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości.

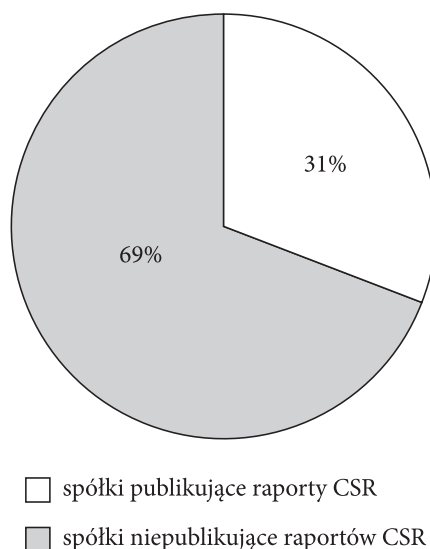
¹⁴ GRI jest to organizacja typu non profit założona w 1997 r. w Stanach Zjednoczonych. Stanowi ona sieć interesariuszy zachęcających organizacje do publikowania kwestii zrównoważonego rozwoju. Global Reporting Initiative zajmuje się opracowywaniem zasad i wskaźników, które mogą posłużyć przedsiębiorstwom do raportowania aspektów ekonomicznych, środowiskowych i społecznych w sposób przejrzysty.

¹⁵ Stan na dzień 1 sierpnia 2014 r.

¹⁶ Z koncesji do 2013 r. wycofały się jedne z największych spółek zajmujących się wydobywaniem gazu łupkowego w Stanach Zjednoczonych, m.in. Marathon Oil czy ExxonMobile. W ciągu ostatnich dwóch lat (od sierpnia 2012 r. do sierpnia 2014 r.) liczba wydanych pozwoleń spadła o 35%. Najczęściej podawanymi przyczynami rezygnacji były niejasne unormowania prawne, przewidywana wysoka cena wydobywania oraz przeciągające się procedury koncesyjne (więcej informacji na ten temat w Raporcie Najwyższej Izby Kontroli LWR-4101-17-00/2012, nr ewid. 164/2013/P/12/186/LWR).

¹⁷ PGNiG S.A., Orlen Upstream Sp. z o.o. (grupa kapitałowa PKN Orlen S.A.), Lotos Petrobaltic S.A. (grupa kapitałowa Grupa Lotos S.A.) oraz Silurian Sp. z o.o. i ECO Energy 2010 Sp. kom-akc. Sp. z o.o. (wchodzące w skład grupy kapitałowej PETROLINVEST S.A.).

poszukiwania i wydobywania *shale gas*, stanowią zarejestrowane w Polsce spółki córki zagranicznych grup kapitałowych. Z danych zawartych w bazie GRI wynika, że niespełna jedna trzecia podmiotów uprawnionych do wydobywania gazu łupkowego w Polsce publikuje transparentne raporty odnoszące się do aspektów społecznej odpowiedzialności biznesu (rysunek 1).

Rysunek 1. Odsetek spółek raportujących kwestie CSR wśród przedsiębiorstw posiadających koncesje na wydobywanie gazu łupkowego w Polsce

Źródło: Na podstawie [Sustainability Disclosure Database, GRI 2014]

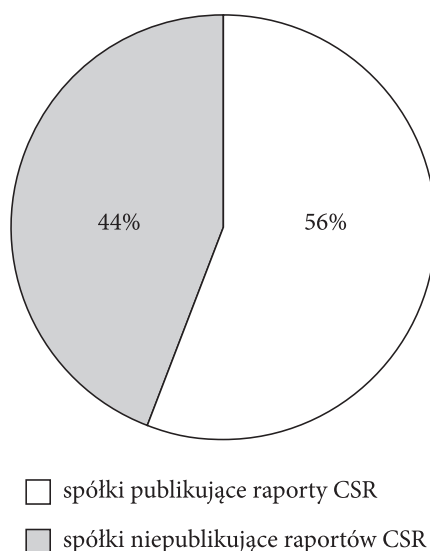
Warto przy tym zauważyć, że wśród wyróżnionych 31% spółek raportujących kwestię zrównoważonego rozwoju większość stanowią spółki polskie. Co więcej, jedynie Grupa Lotos S.A. za raport złożony za rok 2013 otrzymała najwyższy z możliwych stopień aplikacji na poziomie A+.

Mamy w tym przypadku do czynienia z sytuacją wysoko niepokojącą, zważywszy na fakt strategicznego znaczenia tej sfery działalności dla stabilności energetycznej kraju. Znacząca liczba koncesji dotyczących rodzimych złóż naturalnych przypadła bowiem koncernom zagranicznym, których wpływu na polskie środowisko nie jesteśmy w stanie jednoznacznie określić¹⁸. Brak transparentności w tej kwestii może budzić uzasadnione obawy zarówno ze strony rządu jak i, a może nawet przede wszystkim, lokalnej społeczności. Ponadto, biorąc pod rozwagę początkową fazę rozwoju tego rodzaju aktywności

¹⁸ Łącznie 32 koncesje na wydobywanie i poszukiwanie gazu łupkowego w Polsce należą do podmiotów zewnętrznych nieraportujących wpływu swojej działalności na otoczenie społeczno-przyrodnicze.

na terenie Polski, jak również ostrożność i rezerwę ze strony miejscowych władz, zaniechanie raportowania aspektów CSR może być swoistego rodzaju hamulcem dla potencjalnych inwestorów.

Z kolei w przypadku przedsiębiorstw wydobywających gaz łupkowy na terenie Stanów Zjednoczonych sytuacja wygląda odmiennie. Na rysunku 2 można dostrzec, że ponad połowa jednostek zajmujących się w USA tego rodzaju działalnością uwzględnia w rocznych sprawozdaniach kwestie dotyczące społecznej odpowiedzialności biznesu¹⁹.

Rysunek 2. Odsetek spółek raportujących kwestie CSR wśród przedsiębiorstw wydobywających gazu łupkowego w USA

Źródło: Na podstawie [Sustainability Disclosure Database, GRI 2014]

Wśród przedsiębiorstw, które mogą pochwalić się typem aplikacji na poziomie A+, możemy wyróżnić koncern BP oraz Hess Corporation. Obie wspomniane jednostki sporządzają raporty G3.1²⁰.

¹⁹ Analizie poddano 18 czołowych jednostek pozyskujących gaz łupkowy w USA. Należą do nich: Apache Corporation, Anadarko Petroleum Corporation, BP, Chesapeake Energy Corporation, Chevron Corporation, Devon Energy Corporation, EOG Resources, Inc., Exxon-Mobil Corporation, Hess Corporation, Marathon Oil Corporation, Noble Energy, Pioneer Natural Resources, Range Resources Corporation, Southwestern Energy Company, CONSOL Energy Inc., Continental resources, Occidental Petroleum Corporation (NYSE: OXY), Concho resources Inc.

²⁰ G.3.1 są to opublikowane w 2011 r. uaktualnione wytyczne trzeciej generacji (w 2013 r. wydano regulacje G4). GRI zobligowało jednostki raportujące do podporządkowania się wy-

Nie bez znaczenia jest fakt, że przedsiębiorstwa wydobywające gaz łupkowy w Stanach Zjednoczonych są na innym poziomie rozwoju niż ma to miejsce w Polsce. Bowiem dla tych jednostek zrozumiałe wydaje się stwierdzenie, że rzeczywistą wartość rynkową *sustainability enterprise* budują zarówno czynniki finansowe, jak i niefinansowe dostarczające użytecznych informacji dla interesariuszy wewnętrznych, kontraktowych i kontekstowych [Szczepankiewicz 2013].

3. Podstawy raportowania społecznej odpowiedzialności przez przedsiębiorstwa wydobywające gaz łupkowy w Polsce i USA

Ze względu na obecnie obowiązującą sytuację prawną mamy do czynienia z różnorodną praktyką sprawozdawczości w zakresie społecznej odpowiedzialności. Funkcjonowanie w przestrzeni gospodarczej wytycznych o charakterze nieobligatoryjnym spowodowało, że przedsiębiorstwa sporządzają raporty według odmiennych rekomendacji, czyli dokumenty są skonstruowane w inny sposób zarówno pod względem budowy, jak i zawartości merytorycznej.

Pierwsze raporty dotyczące CSR znacząco się między sobą różniły. Przedsiębiorstwa prześcigały się w dostarczaniu jak największej ilości informacji kreujących pozytywny wizerunek jednostki wśród interesariuszy. Podstawową wadą tego rodzaju zabiegów było „przeładowanie” sprawozdań danymi, co uniemożliwiało porównanie i ocenę. Na znaczące ujednolicenie raportowania wpłynęły dopiero działania GRI i publikowane przez tę organizację wytyczne [Wojtasik 2014].

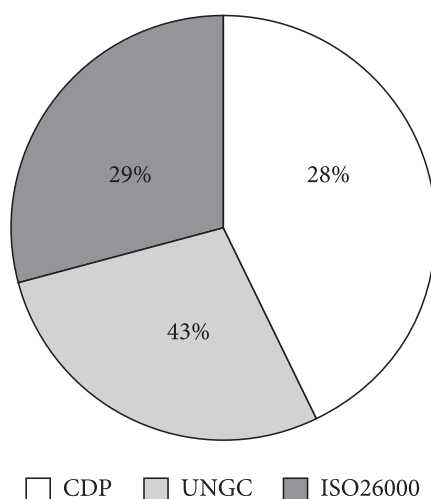
Aktualność analizowanego w niniejszym artykule tematu podkreśla fakt przyjęcia przez Parlament Europejski w kwietniu bieżącego roku propozycji legislacyjnej, złożonej przez Komisję Europejską, o nałożeniu obowiązku raportowania danych niefinansowych na jednostki interesu publicznego²¹. Do tego typu podmiotów z pewnością można zaliczyć przedsiębiorstwa działające na rzecz pozyskiwania gazu z łupków zarówno ze względu na strategiczny charakter sektora, jak i politykę dekarbonizacji.

tycznym czwartej generacji od początku 2016 r. Do tego czasu istnieje możliwość wyboru pomiędzy G3, G3.1 oraz G4.

²¹ Dodatkowo wyznaczono dwa kryteria finansowe: zatrudnienie 500 osób + suma bilansowa przekraczająca 20 mln EUR lub 500 osób + obrót netto przekraczający 40 mln EUR.

W przedsiębiorstwach, które uzyskały koncesje na wydobywanie gazu łupkowego w Polsce, sprawozdania zbieżne z wymogami GRI opierają się na trzech podstawowych rekomendacjach. Na rysunku 3 zaprezentowano odsetek organizacji, które wykorzystują w raportowaniu zrównoważonym wytyczne zawarte w United Nations Global Pact (UNGC), ISO26000 oraz Carbon Disclosure Project (CDP)²².

Regulacją, po którą producenci gazu łupkowego w Polsce sięgają najczęściej, jest UNGC²³. Stanowi ona globalną inicjatywę ONZ na rzecz społecznej odpowiedzialności biznesu i zrównoważonego rozwoju²⁴. Natomiast istotne aspekty i poszczególne zadania wchodzące w skład raportów według wytycznych UNGC przedstawiono w tabeli 2.

Rysunek 3. Podstawy raportowania kwestii społecznej odpowiedzialności przez przedsiębiorstwa posiadające koncesje na wydobywanie gazu łupkowego w Polsce

Źródło: Na podstawie [Sustainability Disclosure Database, GRI 2014]

²² W przypadku przedsiębiorstw pozyskujących gaz łupkowy na terenie Stanów Zjednoczonych w użyciu jest jeszcze jedna rekomendacja, a mianowicie wytyczne International Finance Corporation (IFC).

²³ W swoich założeniach UNGC opiera się na 10 podstawowych zasadach: popieranie i przestrzeganie praw człowieka przyjętych przez społeczność międzynarodową, eliminacja wszelkich przypadków łamania praw człowieka przez firmę, poszanowanie wolności zrzeszania się, eliminacja wszelkich form pracy przymusowej, zniesienie pracy dzieci, efektywne przeciwdziałanie dyskryminacji w sferze zatrudnienia, prewencyjne podejście do środowiska naturalnego, podejmowanie inicjatyw mających na celu promowanie postaw odpowiedzialności ekologicznej, stosowanie i rozpowszechnianie przyjaznych środowisku technologii, przeciwdziałanie korupcji we wszystkich formach, w tym wymuszeniom i łapówkarstwu.

²⁴ Inauguracja UNGC odbyła się w dniu 26 lipca 2000 r. z udziałem sekretarza generalnego ONZ Kofiego Annana. Natomiast po raz pierwszy inicjatywa ta została zaprezentowana 31 stycznia 1999 r. na światowym forum ekonomicznym w Davos.

Tabela 2. Elementy raportowania społecznej odpowiedzialności w ramach UNGC

Istotne aspekty ujmowane w raportowaniu według zasad UNGC	
Prawa człowieka	
1	Zasoby ludzkie
2	Zdrowie i bezpieczeństwo
3	Dostawcy i zleceniobiorcy
4	Bezpieczny produkt (ochrona konsumenta)
5	Benefity dla pracowników
Ochrona środowiska	
1	Wyzwania związane ze zmianami klimatu
2	Zarządzanie zasobami wodnymi
3	Działania na rzecz zapobiegania powodziom
4	Rolnictwo (ochrona roślin, metody składowania, technologie rolnicze)
5	Zalesienie
6	Ryzyko katastrof naturalnych (wykorzystywanie zaawansowanych narzędzi do alarmowania, zapobiegania, przewidywania)
Standardy pracy	
1	Przestrzeganie prawa do zrzeszania się
2	Zapobieganie, przeciwdziałanie niewolnictwu i pracy przymusowej
3	Praca dzieci
4	Dyskryminacja w zatrudnieniu
Przeciwdziałanie korupcji	
1	Polityka antykorupcyjna o charakterze prewencyjnym oraz praktyczne działania
2	Organy tworzone w celu zapobiegania korupcji
3	Raportowanie i wyznaczanie mierników ukazujących działania koruptogenne

Źródło: Na podstawie [United Nations Convention Against Corruption 2004; Business and Climate Changes Adaptation 2012; How to do Business with respect for Human Rights 2010].

Na podstawie tabeli 2 można zauważyć, że zakres przedmiotowy wytycznych, opisywanego paktu, jest stosunkowo rozbudowany, co prowadzić może do pewnych trudności porównawczych pomiędzy poszczególnymi sprawozdaniami. Mogą one wynikać przede wszystkim z nieodnoszenia się przedsiębiorstw do wszystkich aspektów w sposób wyczerpujący i pełny.

W przypadku 29% analizowanych jednostek sprawozdawczość kwestii zrównoważonego rozwoju odwołuje się do regulacji ISO26000²⁵. Istotny jest fakt, że norma ta może być wykorzystana zarówno w przypadku przedsię-

²⁵ Norma ta opracowywana przez międzynarodową grupę roboczą ISO/TMB/WG SR została opublikowana 1 listopada 2010 r.

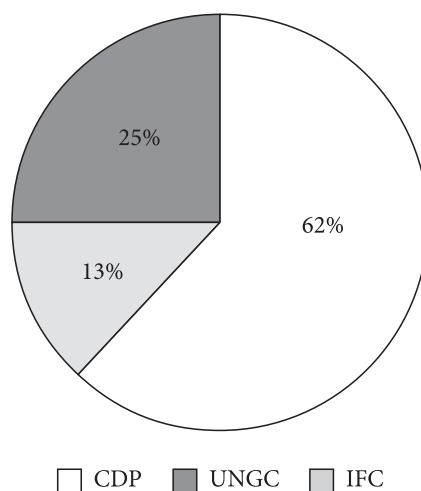
biorstw publicznych, prywatnych, jak i non profit. Ponadto raporty sporządzane na wspomnianej podstawie nie ograniczają się ściśle do kwestii społecznej odpowiedzialności biznesu. Podstawowe moduły danych niefinansowych raportowanych w ramach tej regulacji zaprezentowano w tabeli 3.

Tabela 3. Elementy raportowania społecznej odpowiedzialności biznesu przy wskazaniach ISO 26000

Istotne obszary i zagadnienia ISO 26000			
Zarządzanie organizacją		Prawa człowieka	
Zarządzanie zasobami ludzkimi		1	Należyta staranność
1	Zatrudnienie i stosunek pracy	2	Zagrożenia dla praw człowieka
2	Warunki pracy i ochrona socjalna	3	Unikanie współsprawstwa
3	Dialog społeczny	4	Rozpatrywanie skarg
4	Bezpieczeństwo i higiena pracy	5	Dyskryminacja i grupy szczególnie wrażliwe
5	Rozwój i szkolenie w miejscu pracy	6	Prawa obywatelskie i polityczne
Uczciwe praktyki biznesowe		7	Prawa ekonomiczne, społeczne i kulturalne
1	Przeciwdziałanie korupcji	8	Fundamentalne zasady i prawa w miejscu pracy
2	Odpowiedzialne zaangażowanie polityczne	Środowisko naturalne	
3	Uczciwa konkurencja	1	Zapobieganie zanieczyszczeniu
4	Promocja odpowiedzialności społecznej w łańcuchu wartości	2	Zrównoważone korzystanie z zasobów
5	Poszanowanie praw własności	3	Przeciwdziałanie i przystosowanie do zmian klimatycznych
Sprawy konsumenckie		4	Ochrona środowiska, bioróżnorodności i przywrócenie naturalnych siedlisk
1	Uczciwy marketing, rzetelna informacja, uczciwe wzorce umów	Zaangażowanie i rozwój społeczności	
2	Ochrona zdrowia i bezpieczeństwa konsumentów	1	Zaangażowanie społeczności
3	Zrównoważona konsumpcja	2	Edukacja i kultura
4	Obsługa i wsparcie konsumenta, załatwianie skarg i rozwiązywanie sporów	3	Tworzenie miejsc pracy i rozwój umiejętności
5	Ochrona prywatności i danych osobowych konsumentów	4	Rozwój i dostęp do technologii
6	Dostęp do niezbędnych usług	5	Tworzenie bogactwa i dochodów
7	Edukacja i świadomość	6	Zdrowie
		7	Inwestycje społeczne

Źródło: Na podstawie [ISO26000 Social Responsibility 2010].

Z kolei w odniesieniu do 28% przedsiębiorstw posiadających koncesję na wydobywanie gazu łupkowego w Polsce oraz w przypadku większości (62%) przedsiębiorstw wydobywających gaz łupkowy w USA (rysunek 4) główną regulacją przy raportowaniu Corporate Social Responsibility jest CDP.

Rysunek 4. Podstawy raportowania kwestii społecznej odpowiedzialności przez przedsiębiorstwa wydobywające gaz łupkowy w USA

Źródło: Na podstawie [Sustainability Disclosure Database, GRI 2014]

Za Carbon Disclosure Project²⁶ przemawia fakt, że publikowane wytyczne są szczegółowo dopasowane do konkretnego rodzaju działalności. Stąd też przedstawione w tabeli 4 moduły w sposób bezpośredni odnoszą się do branży producentów olejów i gazów.

Tabela 4. Elementy raportowania społecznej odpowiedzialności w ramach CDP

Obszary raportowania CDP w module na 2014r. dla G&O branży	
OG0	Informacje referencyjne
OG1	Produkcja i rezerwy w podziale na rodzaj węglowodoru
OG2	Emisja w zależności od segmentu łańcucha wartości O&G
OG3	Emisja w podziale na kategorie emisji
OG4	Transfer i sekwestracja wyemitowanego CO ₂
OG5	Przychód i intensywność emisji działalności w podziale na typ węglowodoru
OG6	Strategia rozwoju
OG7	Metan pochodzący z gazu ziemnego w łańcuchu wartości – podejście i kwantyfikacja
OG8	Metan pochodzący z gazu ziemnego w łańcuchu wartości – środki kontroli

Źródło: Na podstawie [Guidance for responding Companies: Sector Module Guidance, Oil&Gas Sector Module 2014].

²⁶ CDP jest pozarządową organizacją non profit skupiającą inwestorów w walce ze zmianami klimatycznymi i pobudzającą rozwój mentalności korporacyjnej w zakresie środowiska naturalnego.

Dominacja rozwiązań CDP wśród przedsiębiorstw wydobywających gaz łupkowy w USA jest efektem orientacji na kwestie CSR w wąskim i celowym z punktu widzenia interesariuszy zakresie. Jest to wypadkowa wysokiego poziomu świadomości jednostek gospodarczych w aspekcie zintegrowanych sprawozdań finansowych i publikowania danych niefinansowych nie jako instrumentu PR, ale rzeczywistego elementu strategii budowania wartości przedsiębiorstwa.

Jedna czwarta analizowanych jednostek działających w Stanach Zjednoczonych za fundament sprawozdań zrównoważonego rozwoju obrała UNGC. Natomiast punktem odniesienia dla pozostałych 13% stał się (niewykorzystywany w przypadku przedsiębiorstw posiadających koncesje w Polsce) standard raportowania IFC (tabela 5).

Tabela 5. Aspekty raportowania według IFC

Zagadnienia zawarte w rekomendacjach IFC	
1	Ocena i zarządzanie ryzykiem społecznym i ekologicznym oraz efektami
2	Zatrudnienie i warunki pracy
3	Źródła efektywności i zapobieganie zanieczyszczeniom
4	Zdrowie społeczne, bezpieczeństwo i ochrona
5	Pozyskiwanie terenu i przesiedlenia ludności
6	Zachowywanie bioróżnorodności i zrównoważone zarządzanie istniejącymi zasobami naturalnymi
7	Miejscowa ludność
8	Dziedzictwo kulturowe

Źródło: Na podstawie [IFC Sustainability Framework 2012].

Opublikowany przez International Finance Corporation dokument uwzględniający raportowanie w aspekcie CSR (*sustainability framework*) jest docelowo stworzony i przeznaczony dla inwestycji w zakresie sektora prywatnego na rynkach wschodzących.

Zakończenie

Zmiany zachodzące zarówno w sferze gospodarczej, jak i politycznej, choć determinują kierunek rozwoju organizacji, nie zmieniają głównego celu funkcjonowania biznesu, jakim jest sukces finansowy. Rozumiany jako wynik finansowy, wartość przedsiębiorstwa czy też „wolne” środki pieniężne pozostające w dyspozycji nieprzerwanie warunkuje funkcjonowanie jednostek gospodarczych. Jednakże faktem jest, że obecne realia obligują do budowania

i zachowywania pozytywnych relacji z otoczeniem wyrażonych za pośrednictwem społecznie odpowiedzialnego działania.

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom interesariuszy, istotna reorganizacja winna mieć miejsce również w systemach rachunkowości jednostek społecznie odpowiedzialnych. Bowiem nie tylko raportowanie kwestii CSR jako takich, ale właśnie sporządzanie zintegrowanych sprawozdań zawierających zarówno dane finansowe, jak i niefinansowe jest podstawą większej transparentności i wiarygodności, a tym samym większej wartości podmiotu. Ponadto, obserwując toczące się na forum europejskim dyskusje, jasne się staje, że w niedalekiej przyszłości ujawnianie informacji w aspekcie *corporate social responsibility* nie będzie już decyzją przedsiębiorstwa, ale obligatoryjnym wymogiem. Obejmie on w pierwszej kolejności podmioty działające w sektorach o strategicznym znaczeniu gospodarczym, jakimi z pewnością są spółki zajmujące się wydobywaniem i poszukiwaniem gazu łupkowego. Z danych przedstawionych w niniejszym artykule wynika, że przedsiębiorstwa posiadające koncesje na wydobycie *shale gas* w Polsce nie przywiązują jeszcze dużej wagi do raportowania kwestii CSR, a wykorzystywane przez nie rekomendacje mają charakter ogólny. Natomiast w Stanach Zjednoczonych sprawozdania społecznej odpowiedzialności stanowią integralną część systemu rachunkowości większości producentów gazu łupkowego, a przy tym opierają się one na celowo przygotowanych dla danej branży wytycznych.

Swoistym kierunkowskazem mogą być na ten moment słowa Kofiego Annana, które padły podczas szczytu ONZ w 1999 r.: „Musimy wybrać pomiędzy działaniem rynku opartym jedynie na kalkulacji krótkookresowych zysków, a tym mającym »ludzką twarz«. Pomiedzy światem skazującym jedną czwartą ludzkości na głód i nędzę, a tym oferującym każdemu przynajmniej szansę na dobrobyt w zdrowym otoczeniu. Pomiedzy samolubną »wolną amerykanką«, w której ignorowany jest los przegranych, a przyszłością, w której silni i wygrani akceptują odpowiedzialność, wykazując się globalną wizją i przywództwem”.

Bibliografia

Anioł, M., 2013, *Raport zintegrowany jako przedmiot badania niezależnego biegłego rewidenta*, Biuletyn BDO Rewizja Finansowa, nr 5 (9), <http://www.institutrewizji-finansowej.pl/biuletyn/IRF/biuletyn-bdo-rewizja-finansowa/Badanie-w-praktyce/raport-zintegrowany-jako-przedmiot-badania-niezaleznego-bieglego-rewidenta1923.html> [dostęp: 18.08.2014].

- Annual Energy Outlook 2014 with projections to 2040, 2014, U.S. Energy Information Administration, [http://www.eia.gov/forecasts/aeo/pdf/0383 \(2014\).pdf](http://www.eia.gov/forecasts/aeo/pdf/0383%20(2014).pdf) [dostęp: 17.08.2014].
- Boulouta, I., Pitelis., C.N., 2013, *Who Needs CSR? The Impact of Corporate Social Responsibility on National Competitiveness*, Springer Science, Journal of Business Ethics, February, vol. 119, iss. 3, s. 349–364, Biron Institutional Research Online, Birkbeck Schools and Research Centers.
- Bureau of economic and business affairs, Corporate Social Responsibility team, U.S. Department of State, <http://www.state.gov/documents/organization/189475.pdf> [dostęp: 20.08.2014].
- Business and Climate Change Adaptations: Toward resilient companies communities, 2012, http://www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/Environment/climate/Business_and_Climate_Change_Adaptation.pdf [dostęp: 15.08.2014].
- Business Innovation and Skills, 2008, Corporate responsibility report, UK Government Publication, <http://www.berr.gov.uk/files/file50312.pdf> [dostęp: 30.08.2014].
- Carroll, A.B., 1991, *The Pyramid of Corporate Social Responsibility: toward the Moral Management of Organizational Stakeholders*, Business Horizons, July–August.
- Corporate Social Responsibility: Guidance and Support for Responsible Business, U.S. Department of State, <http://www.state.gov/e/eb/eppd/csr/> [dostęp: 15.08.2014].
- CSR Społeczna odpowiedzialność biznesu w Polsce, Krajowy Program Reform Europa 2020, Ministerstwo Gospodarki,
- Friedman, M., 1970, *The Social Responsibility of Business Is to Increase Its Profits*, The New York Times Magazine, September 13.
- Guidance for responding companies: sector module guidance, Oil & Gas Sector Module 2014, CDP, <https://www.cdp.net/Documents/Guidance/2014/OGm-module-reporting-guidance-2014.pdf> [dostęp: 18.08.2014].
- GUS, 2013, *Stan i ochrona środowiska*, <http://stat.gov.pl/statystyka-miedzynarodowa/porownania-miedzynarodowe/tablice-o-krajach-wedlug-tematow/stan-i-ochrona-srodowiska/> [dostęp: 07.08.2014].
- Holme, R., Watts, P., 2000, *Corporate Social Responsibility: Making Good Business Sense*, World Business Council for Sustainable Development, Geneva.
- Hopkins, M., 2003, *The Planetary Bargain: Corporate Social Responsibility Matters*, Earthscan, London.
- How to do Business with respect for human rights: A guidance tool for companies, 2010, Global Compact Network, Netherlands, http://www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/human_rights/Resources/how_to_business_with_respect_for_human_rights_gcn_netherlands_june2010.pdf [dostęp: 08.08.2014].
- IFC Sustainability Framework, Policy and performance standards on environmental and social sustainability, 2012, International Finance Corporation. http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/b9dacb004a73e7a8a273fff998895a12/IFC_Sustainability_Framework.pdf?MOD=AJPERES [dostęp: 08.08.2014].
- ISO 26000 Społeczna odpowiedzialność, 2010, Polski Komitet Normalizacyjny http://www.pkn.pl/sites/default/files/discovering_iso_26000.pdf [dostęp: 07.08.2014].

- Kamela-Sowińska, A., 2005, *Kreatywna księgowość, czyli jak „wpadł Enron”*, Prace Naukowe Wyższej Szkoły Handlu i Rachunkowości w Poznaniu.
- Marens, R., 2004, *Wobbling on a one-legged stool: the Decline of American Pluralism and the Academic Treatment of Corporate Social Responsibility*, Journal of Academic Ethics, vol. 2.
- Press Release SG/SM/6881, Secretary-General proposes global compact on Human rights, labour, environment, in address to world economic forum in Davos, 1999, <http://www.un.org/News/Press/docs/1999/19990201.sgsm6881.html> [dostęp: 29.08.2014].
- Raportowanie danych pozafinansowych, Przewodnik dla przedsiębiorstw, 2013, Ekspertyza przygotowana dla Ministerstwa Gospodarki przez Crido Business Consulting oraz Akademię Górniczo-Hutniczą, wyd. 2 popr. i uzup., <http://taxand.pl/attachments/Book/Raportowanie%20danych%20pozafinansowych%20-%20Przewodnik%20dla%20przedsi%C4%99biorstw.pdf> [dostęp: 15.08.2014].
- Samelak, J., 2013, *Zintegrowane sprawozdanie przedsiębiorstwa społecznie odpowiedzialnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Scherer, A.G., Palazzo, G., 2008, *Globalization and Corporate Social Responsibility*, w: Crane, A., McWilliams, A., Matten, D., Moon, J., Siegel, D. (eds.), *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*, Oxford University Press, New York.
- Steurer, R., 2010, *The Role of Governments in Corporate Social Responsibility: Characterizing Public Policies on CSR in Europe*, Policy Sciences, vol. 43.
- Sustainability Disclosure Database, Global Reporting Initiative, <http://database.globalreporting.org/> [dostęp: 04.08.2014].
- Szczepankiewicz, E.I., *Informacje tworzące wartość rynkową w raportowaniu biznesowym*, Warsztaty menedżerskie, <http://www.przedsiębiorstwo.waw.pl/files/64/778/szczepankiewicz-3-2013-knob.pdf>.
- United Nations Conventions Against Corruption, 2004, United Nations Office on Drugs and Crime, New York, http://www.unodc.org/documents/treaties/UN-CAC/Publications/Convention/08-50026_E.pdf [dostęp: 08.08.2014].
- U.S. Energy Information Administration, Annual Energy Outlook 2013 Early Release <http://energy.gov/fe/science-innovation/oil-gas-research/shale-gas-rd> [dostęp: 15.08.2014].
- Wile, R., *The 14 Best Stocks for playing the Great American Shale Boom*, 2013, Business Insider. <http://www.businessinsider.com/the-14-best-stocks-for-playing-the-us-shale-boom-2013-9?op=1> [dostęp: 08.08.2014].
- Włodkowski, O., 2012, *Przepisy karne ustawy o rachunkowości*, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa.
- Wojtasik, M., *CSR – wkrótce obowiązkowe raporty*, <http://exclusivemag.pl/mobile/article5.html> [dostęp: 20.08.2014].
- Wyciszkiewicz, E. (red.), 2011, *Gaz łupkowy – szanse i wyzwania dla Polski i Unii Europejskiej w świetle doświadczeń amerykańskich i rozwoju międzynarodowego rynku gazu*, Raport Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, Warszawa, http://www.pism.pl/files/?id_plik=7606 [dostęp: 08.08.2014].